

Mišel Fuko

ŠTA JE AUTOR?¹

Verujem – iako u to nisam sasvim siguran – da je uobičajeno ovom Društvu za filozofiju pružiti rezultat već dovršenih radova, kako bi se oni podvrgli vašem ispitu i kritici. Nažalost, bojim se da je ovo što vam danas nudim suviše tanko da bi zaslužilo vašu pažnju: hteo bih da vam ponudim projekat, pokušaj analize čije velike smernice i sam još jedva uočavam; međutim, nateravši sebe da ih pred vama sledim, zahtevajući od vas da ih prosudite i ispravite, bio sam „strašno nervozan“ tragajući za dvostrukom dobrobiti: pre svega, da rezultate rada koji još i ne postoji podvrgnem strogosti vaših primedbi, a zatim da u taj rad, u trenutku njegovog nastajanja, unesem ne samo vašu dobru volju već i vaše sugestije.

A hteo bih i da vas nešto drugo zamolim: nemojte se ljutiti na mene ako, slušajući vas kako mi postavljate pitanja, budem i dalje, naročito ovde, osećao odsustvo jednog glasa koji mi je dosada bio neophodan: svakako ćete razumeti da sam maločas uporno očekivao da čujem glas svog prvog učitelja. Konačno, ja sam sa njim u početku razgovarao o svom prvom radnom projektu: jasno da mi je bilo potrebno da on prisustvuje započinjanju ovoga, i da mi još jednom pomogne oko stvari u koje nisam siguran. Ali, pošto je odsutnost prvo mesto govora, prihvatite, molim vas, da se večeras pre svega obraćam njemu.

A sada treba da vam izložim temu koju sam predložio: „Šta je autor?“

Razlog što sam izabrao da govorim o ovom možda malo čudnovatom pitanju leži u činjenici da sam hteo da izložim kritici ono što mi se već desilo da napišem. I da se ponovo osvrnem na neke neoprezne stavove koje sam zauzimao. U *Rečima i stvarima* pokušao sam da analiziram verbalne celine, vrste diskurzivnih slojeva koji nisu bili naglašeni u uobičajenim celinama: knjiga, delo, autor. Govorio sam na uopšten način o „prirodnoj istoriji“ ili „analizi bogatstava“ ili „političkoj ekonomiji“, a nikako o delima ili piscima. Ipak, kroz ceo tekst naivno sam upotrebljavao – što će reći divlje – imena autora. Govorio sam o Bifonu, Kivijeu, Rikardu, itd., i ostavio sam ta imena da funkcionišu u jednoj suviše zapegljanoj dvosmislenosti. Tako da su se, potpuno legitimno, mogle formulisati dve vrste primedbi: doista je i bilo tako. S jedne strane – rečeno mi je – vi Bifona i njegovo delo u celini ne opisujete tačno, a ono što vi kažete o Marksu u odnosu na Marksovo delo je smešno nedovoljno. Ove primedbe bile su očigledno osnovane, ali ja ne mislim da su bile sasvim umerne u odnosu na način na koji sam ja radio: naime, nisam imao nameru da opišem Bifona ili Marksa, ili da rekonstruišem ono što su kazali ili hteli da kažu: ja sam jednostavno tragao za pravilima prema kojima su oni formirali izvestan broj pojmova ili teorijskih slo-

¹ Ovaj tekst Mišela Fukoa prevela sam prvi put 1975. godine za sarajevski časopis „Izraz“. Sam tekst je u stvari govor Mišela Fukoa na Kolež d'Fransu 1961. godine. Prevod je redigovan prema zborniku Fukoovih tekstova iz 1969. pod naslovom *Dits et Ecrits*. Obnovljen i redigovan prevod ovog teksta dugujem ljubaznoj inicijativi kolege Dejana Aničića (izd. kuća „Karpos“), koji mi je to ne samo sugerisao već me u tome podržao i podsticao, na čemu sam mu iskreno zahvalna. (*Prim. prev.*)

jeva koji se mogu naći u njihovim tekstovima. Primećeno je i nešto drugo: vi stvarate, rekli su mi, monstrozne porodice, vi međusobno povezujete imena tako očigledno suprotna kao što su Bifon i Line, stavljate Kivijea pored Darvina, nasuprot najočiglednijoj igri prirodnih sličnosti i srodnosti. Mislim da i ovde prigovor koji mi je upućen ne stoji: nikada nisam hteo da sačinim genealošku sliku duhovnih individualnosti, niti da napravim intelektualni dagerotip naučnika ili prirodnjaka u XVII i XVIII veku: nisam hteo da stvorim neku porodicu, ni svetu ni perverznu: jednostavno, i mnogo skromnije, istraživao sam uslove funkcionisanja specifičnih diskurzivnih praksi.

Onda, reći ćete, zašto ste u *Rečima i stvarima* upotrebljavali imena autora? Ili je trebalo da ne upotrebite nijedno, ili pak da definišete način na koji ih upotrebljavate. Mislim da je ova primedba sasvim opravdana: pokušao sam da odmerim šta ona podrazumeva i šta su njene posledice u jednom tekstu koji će uskoro biti objavljen: tu pokušavam da dam smisao velikim diskurzivnim celinama kao što su Prirodna istorija ili Politička ekonomija: pitao sam se prema kojim metodama, kojim instrumentima se one mogu odrediti, raščlaniti, analizirati i opisati.

Eto prvog pogleda na jedan rad koji je započeo pre nekoliko godina, a sada je dovršen.

Ali, postavlja se jedno drugo pitanje, pitanje autora, i njime bih hteo da se sada pozabavimo. Pojam autora predstavlja značajan momenat individualizacije u istoriji ideja, saznanja, književnosti, u istoriji filozofije takođe, kao i u istoriji nauke. Čak i danas. Kada se opisuje istorija jednog koncepta ili književnog žanra, ili vrste filozofije, mislim da se ove skupine shvataju kao relativno slabi, sekundarni i naknadno postavljeni elementi u odnosu na ono prvo, čvrsto i osnovno jedinstvo autora i dela.

Ostavio bih po strani, bar u večerašnjem izlaganju, istorijsko-sociološku analizu ličnosti autora. Kako je autor uspeo da se izdvoji kao pojedinac u jednoj kulturi kao što je naša, kakav status mu je dat, počev od kog trenutka se, na primer, krenulo u istraživanje autentičnosti i doprinosa, u kom sistemu vrednovanja je autor prihvaćen, i u kom momentu se počelo pričati ne više o životu heroja već autora, kako je uspostavljena fundamentalna kritička kategorija „čovek-i-delo“ – sve to bi sigurno trebalo analizirati. Zasad bih se zadržao samo na odnosu teksta prema autoru, načinu na koji se tekst usmerava prema figuri (autora) koja mu je bar prividno spoljašnja i prethodi mu.

Pozajmiću Beketovu formulaciju za temu od koje bih hteo da pođem: „Nije važno ko govori, neko reče da nije važno ko govori.“ Mislim da bi se u ovoj ravnodušnosti mogao prepoznati jedan od osnovnih etičkih principa savremenog pisma. Kažem „etički“ jer ova ravnodušnost nije toliko karakteristična za način na koji se govori i piše: ona je više neka vrsta imanentnog pravila koje se neprestano preuzima, ali nikad do kraja ne primenjuje, princip koji pisanje ne beleži kao rezultat, već njime vlada kao praksa. Suviše je to pravilo poznato da bi ga trebalo dugo analizirati: dovoljno je odrediti ga kroz dve njegove velike teme. Prvo se može reći da se pisanje danas oslobodilo izražavanja: ono se poziva samo na sebe, ali ipak nije zatvoreno u oblik interiornosti: ono se identifikuje sa sopstvenom ponuđenom eksteriornošću. Znači da je ono igra znakova uređena manje prema svom označenom sadržaju no prema prirodi onoga što označava: znači takođe da je ovo regulisanje pisanja uvek svesno svojih granica: da ono uvek krši i preokreće tu regularnost koju prihvata i na koju igra; pisanje se razvija kao igra koja nepogrešivo preskače svoja pravila,

ide van njih, prema spolja. U pisanju nema ni manifestovanja ni egzaltacije samim činom pisanja: nije reč o tome da se tema zakuca u jezik, već da se otvori prostor u kome će subjekt koji piše neprestano iščezavati.

Druga tema je još bliža: srodnost pisanja sa smrću. Ova veza menja jednu hiljadugodišnju temu: pripovest ili epopeja Grka bila je namenjena održavanju besmrtnosti heroja, i ako je heroj prihvatao da umre mlad – bilo je to zato da njegov život, na ovaj način posvećen i uveličan smrću, pređe u besmrtnost; priča je preuzimala ovu prihvaćenu smrt. Arapsko kazivanje je, pak, na drugi način – mislim na *Hiljadu i jednu noć* – takođe za motivaciju, temu i izgovor imalo odbijanje smrti. Govorilo se i pričalo do ranog jutra da bi se smrt odbacila, da bi se otklonila sudbina koja bi učtkala pripovedača. Šeherezadina priča je očajničko naličje ubistva, napor svih provedenih noći da se smrt zadrži van kruga egzistencije. Naša kultura je promenila ovu temu priče ili pisma stvorenih da pobede smrt: pisanje je sada vezano za žrtvu, istinsko žrtvovanje života; ono je namerno izbrisano u knjigama, jer se ono sada odvija u piščevoj egzistenciji. Delo koje je imalo za zadatak da donese besmrtnost dobilo je sada pravo da ubija, da bude ubica svoga autora. Samo pogledajte Flobera, Prusta, Kafku. Međutim, postoji i nešto drugo: odnos pisanja prema smrti ispoljava se takođe u brisanju individualnih svojstava subjekta koji piše: kroz sve zamke i mučenja koje on gradi između sebe i onoga što piše, subjekt koji piše zameće tragove svoje posebnosti, individualnosti: sada je obeležje pisca samo jedinstvenost njegovog odsustva; u igri pisanja, on mora da igra ulogu mrtvacu. Sve to je poznato: ima već puno vremena otkako su kritika i filozofija zabeležile ovo iščezavanje ili smrt autora.

Ipak, nisam siguran da su se iz ove konstatacije dosledno izvukle konsekvence, niti da se egzaktno shvatio obim događaja. Tačnije, čini mi se da određen broj pojmova koji su namenjeni autoru koji treba njima da raspolaže, u stvari, to blokiraju i izbegavaju ono što treba da se otkrije. Uzeću dva pojma koji su danas, izgleda, posebno značajni.

Pre svega, pojam dela. Kaže se da posebnost kritike (i danas je ta teza bliska) nije u tome da otkrije odnos između dela i autora, niti da kroz tekstove rekonstruiše jednu misao ili iskustvo; ona delo mora da pre svega analizira kroz njegovu strukturu, arhitekturu, unutarnju formu i igru njihovih odnosa. Ili treba postaviti odmah i problem: „Šta je delo? Šta je ta čudesna celina koju označavamo imenom dela? Od kojih elemenata je ona sastavljena? Zar delo nije ono što je napisao autor?“ Vidimo kako nastaju teškoće. Ako pojedinac nije autor, može li se reći da je ono što je on napisao, ili rekao, ili ostavio u svojim spisima, ono što se može izvući iz njegovih misli, – može li se to nazvati „delom“? Ako Markiz de Sad nije bio autor, šta su onda bili njegovi spisi? Svici papira na kojima je on do u beskonačnost, u danima u zatvoru, ponavljao svoje fantazme?

Ali, pretpostavimo da imamo posla sa autorom: da li je sve što je on napisao ili kazao, sve što je za sobom ostavio deo njegovog opusa? Problem u isti mah i teorijski i tehnički. Kada se na primer preduzima štampanje Ničeovih dela, gde se treba zaustaviti? Naravno, sve treba objaviti, ali šta je to „sve“? Pre svega, sve što je Niče sam objavio. Skice njegovih dela? Očigledno. Aforizme? Da. Kao i precrtana mesta, beleške pri dnu stranica? Da. Ali, kada se u jednoj svesci punoj aforizama nađe neka beleška, datum nekog sastanka, ili adresa, račun iz perionice: je li to delo, ili nije? Zašto da ne? I tako do u beskonačnost. Kako

među milionima tragova ostavljenih iza nečije smrti možemo definisati delo? Ne postoji teorija o delu, iako onima koji prostodušno krenu da objavljuju dela nedostaje takva teorija i njihov empirijski rad ubrzo bude paralizovan. Možemo i nastaviti: da li se za *Hiljadu i jednu noć* može reći da su jedno delo?

Ili za *Stromata* (Ćilimi)² Klimenta Aleksandrijskog ili za *Živote*³ Diogena Laercija? Vidimo kako se razvijaju pitanja koja se postavljaju povodom pojma dela. Zato je nedovoljno tvrditi da treba ostaviti po strani autora, pisca i da treba proučavati samo delo. Reč „delo“ i celina koju ta reč označava verovatno su isto toliko problematični kao i individualnost autora.

Mislim da jedan drugi pojam blokira utvrđivanje činjenice da je autor nestao i, na neki način, zadržava misao na ivici ovog nestanka; taj pojam suptilno još uvek štiti postojanje autora. To je pojam pisanja. On bi, strogo uzev, morao dozvoliti ne samo da se oslobodimo pozivanja na autora, već i da se njegovo novo odsustvo legalizuje. Status kakav danas ima pojam pisanja ne postavlja pitanje ni o činu pisanja, ni o obeležju (simptomu, ili znaku) onoga što je neko hteo da kaže; prisiljavamo se, i to vrlo ozbiljno, da promislimo generalno uzev situaciju celog teksta, istovremeno situaciju prostora na kojem se on širi i vremena u kom se odvija.

Dakle, mislim da takva upotreba pojma pisanja može da bude *a priori* opasna jer održava privilegije autora koga štiti: ona čini da se u svojoj svetlosti neutralizacije nastavlja igra predstava koje su formirale određenu sliku autora. Tako nestajanje autora, koje se od Mallarmea neprestano dešava, odjednom biva podvrgnuto transcendentnom zaključavanju. Da li danas postoji važna podela između onih koji veruju da još uvek mogu da misle o aktuelnim prelomima u istorijsko-transcendentnoj tradiciji XIX veka i onih koji se trude da se nje konačno oslobode?

* * *

Očigledno, nije dovoljno samo ponavljati praznu tvrdnju da je autor nestao. Ničem ne vodi ni beskonačno ponavljanje da su i Bog i čovek povezani smrću. Trebalo bi, u stvari, odrediti prostor koji je ispražnjen nestajanjem autora, i pažljivo pratiti mesta na kojima su nastale praznine i rupe, pa tragati za njihovim položajima i slobodnim funkcijama koje su se ovim nestajanjem pojavile.

Hteo bih prvo da u nekoliko reči ukažem na probleme koji su nastali upotrebom reči autor. Šta znači ta reč, autor? Kako ona funkcioniše? Daleko od toga da vam ponudim rešenje, ja bih samo naznačio neke teškoće koje ona izaziva.

Ime autora je lično ime: ono postavlja iste probleme kao i on sam. (Ovde se, među raznim analizama, pozivam na onu Serlovu.)⁴ Očigledno, lično ime ne može biti čista, prosta referenca. Lično ime (kao i ime autora) ima druge funkcije, koje nisu indikativne. Ono je više od naznake, gesta, prsta na nekog upravljenog; u izvesnoj meri ono je ravno opisu.

² Kliment Aleksandrijski: *Stromata*, Paris: Cerf, br. 30 1951.

³ Diogen Laercije: *De vita et moribus philosophicorum*, Lion, 1556; Paris: Garnie: Klasici, 1933.

⁴ Serle, J. R., *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge University Press, 1969.

Kada kažemo „Aristotel“, upotrebljavamo jednu reč koja je isto što i opis, ili niz određenih opisa, kao na primer: „autor *Analitika*⁵ ili „osnivač ontologije“, itd. Ali, ne možemo tu stati; lično ime nema čisto i prosto samo jedno značenje; kada otkrijemo da Rembo nije napisao *Duhovni lov*, ne možemo tvrditi da je to ime, lično i autorsko, promenilo smisao. Lično ime i ime autora postavljeni su između ova dva pola: deskripcije i označavanja; oni su svakako povezani sa onim što imenuju, ali ne potpuno ni kroz označavanje ni kroz opisivanje; to je jedna specifična veza. Ipak – a tu se pojavljuju posebne teškoće sa imenom autora – veza ličnog imena sa imenovanim pojedincem i veza imena autora sa onim što imenuje nisu izomorfni i ne funkcionišu na isti način. Evo nekoliko takvih razlika. Ako, primera radi, primetim da Pjer Dipon nema plave oči, ili nije rođen u Parizu, ili nije lekar, itd. – to nikako ne isključuje da će se ovo ime, Pjer Dipon uvek odnositi na istu osobu: veza označavanja neće biti nimalo izmenjena. Tome nasuprot, problemi koje postavlja ime autora mnogo su složeniji: ako otkrijem da Šekspir nije rođen u kući koju danas posećuju, evo izmene koja sigurno neće promeniti funkcionisanje autorovog imena; međutim, ako bi se otkrilo da Šekspir nije napisao *Sonete* koji se danas smatraju njegovim, u pitanju je druga vrsta promene. A ako bismo dokazali da je Šekspir napisao Bekonov *Organon*, prosto zato što je isti autor napisao i Bekonova i Šekspirova dela, evo treće vrste izmena koja potpuno modifikuje način na koji ime autora funkcionise. Ono, dakle, nije u potpunosti lično ime, kao što su druga imena.

I mnoge druge činjenice upućuju na paradoksalnu izuzetnost autorovog imena. Reći da Pjer Dipon ne postoji, ili pak reći da Homer i Hermes Trismegistos nisu postojali uopšte nije isto. U prvom slučaju tvrdi se da niko ne nosi ime Pjer Dipon, a u drugom da su mnogi pomešani pod istim imenom, i da pravi autor nema nijednu osobinu koja se tradicionalno pripisuje Homeru ili Hermesu. Takođe nije isto reći da Pjer Dipon nije pravo ime X osobe, da se on zove Žak Diran, kao i reći da se Stendal zvao Anri Bejl.⁶ A mogli bismo se zapitati i o smislu i funkcionisanju stava „Burbak je taj, i taj, itd.“ kao i „Viktor Eremit, Lestvičnik, Antilestvičnik, Frater Taciturnus, Konstantin Konstantinuis – to je Kjerkegor“.

Možda se ove razlike odnose na sledeću činjenicu: ime autora nije prosto jedan element u govoru (koji može biti subjekat ili objekat, i može biti zamenjen zamenicom, itd.); u odnosu na govor on ima ulogu klasifikovanja: takvo ime omogućuje da se pregrupiše određen broj tekstova, da se oni razgraniče, da se jedni izdvoje i protivstave drugima. Tako se u krajnjoj liniji uspostavlja odnos među samim tekstovima: Hermes nije postojao, a ni Hipokrat, u smislu u kome se za Balzaka može reći da je postojao, ali činjenica da su mnogi tekstovi stavljeni pod isto ime ukazuje da se među njima zasnovaio odnos homogenosti ili srodnosti, davanja autentičnosti jednima preko drugih, odnos recipročnog objašnjenja ili saglasne upotrebe. Najzad, ime autora funkcionise da bi označilo izvestan način postojanja govora; činjenica da je jedan govor (diskurs) imao ime autora, da se moglo reći: „Ovo je napisao taj i taj“, ili: „To je autor ovoga“, znači da ovaj govor nije svakodnevna, ravnodušna reč koja neprimetno prolazi, teče i nestaje, reč koja se odmah troši – već da se radi o reči koja na određen način treba da se prihvati, i koja u datoj kulturi treba da dobije određen status.

⁵ Aristotel, *Prve i druge Analitken iz Organona*, t. III i t. IV.

⁶ Stendal je pseudonim Anrija Bejla. (*Prim. prev.*)

Najzad se dolazi do toga da ime autora nije isto što i lično ime unutar govora stvarnoj osobi koja je izvan onoga koji je upotrebljava, već da se ime autora proteže do granice tekstova, da ih rastavlja, sledi njihove zastoje, da manifestuje njihov način postojanja, ili da ih barem karakteriše. To ime očigledno ukazuje na određenu celinu govora, oslanja se na status ovog govora unutar jednog društva i jedne kulture. Moglo bi se, shodno tome, reći da u civilizaciji kao što je naša postoji određen broj diskursa koji imaju i funkciju „autor“, dok su drugi lišeni toga. Privatno pismo može imati potpisnika, ali ne autora, a ugovor može imati garanta, ali nikako autora. Anonimni tekst na nekom uličnom zidu svakako ima svoga redaktora, ali ne i autora. Funkcija autora je svojstvena modusu egzistencije, cirkulisanja i funkcionisanja izvesnih govora unutar jednog društva.

* * *

Sada bi trebalo analizirati funkciju „autor“. Kako se u našoj kulturi određuje koji je govor nosilac funkcije autora? I u čemu je on različit od drugih govora? Mislim da bi se mogla utvrditi, ako je reč o autoru knjige ili teksta, četiri različita svojstva.

Pre svega, oni su predmeti prisvajanja; njihov oblik svojstva je dosta poseban, i bio je kodifikovan tek pre izvesnog broja godina. Treba takođe istaći da je, istorijski gledano, ovo svojstvo bilo sekundarno u odnosu na ono svojstvo koje bi se moglo nazvati kažnjivim prisvajanjem. Tekstovi, knjige i govori počeli su da stvarno imaju autore (koji nisu mit-ske ličnosti, niti velike svete figure) u meri u kojoj bi autor mogao biti kažnjen, odnosno u meri u kojoj su govori mogli biti prestupnički. Govor u našoj kulturi (a, bez sumnje, i u mnogim drugim), nije u početku bio proizvod, stvar, dobro; pre svega bio je to čin, akt – u bipolarnom polju svetog i profanog, dopuštenog i nedopuštenog, religioznog i bogohulnog. Istorijski, bio je to rizičan gest, pre no što je prihvaćen unutar kruga pravih svojstava. A kada smo ustanovili pravila svojstava za tekstove, kada smo propisali striktna pravila za autorska prava, odnose autora i izdavača, prava reprodukcije, itd. – znači krajem XVIII i početkom XIX veka – u tom trenutku mogućnost prekršaja koja je pripadala aktu pisanja sve više je postajala imperativ vezan za literaturu. Kao da je autor, u trenutku kada se plasirao u sistemu vrednosti karakteristične za naše društvo, počeo da kompenzira ovako dobijen status ponovo nalazeći staro bipolarno polje govora, sistematski praktikujući izlaženje van granica i obnavljajući opasnost pisanja kome je, s druge strane, bilo garantovano pravo svojine.

S druge strane, funkcija-autor ne odvija se na univerzalan i stalan način u svim govorima. U našoj civilizaciji nisu uvek isti tekstovi tražili da negde pripadaju. Postojalo je vreme kada su tekstovi koje bismo danas nazvali „književnim“ (priče, bajke, epovi, tragedije, komedije) bili prihvaćeni, pušteni u promet, vrednovani, a da se nije postavljalo pitanje njihovog autora: njihova starost, stvarna ili pretpostavljena, bila im je dovoljna garancija. Nasuprot tome, tekstovi za koje bismo rekli da su naučni, koji su se bavili kosmologijom i nebom, medicinom i bolestima, prirodnim naukama ili geografijom, u srednjem veku i nisu imali nikakvu vrednost kao istiniti ukoliko nisu imali zabeleženo ime autora. „Hipokrat reče“ ili „Plinije kaže“ nisu baš bile formule da se dokaže autoritet: bile su to naznake kojima su bili obeleženi tekstovi čije autorstvo je trebalo dokazati. U XVII i XVIII veku došlo

je do preokreta, počeli su se prihvatati naučni tekstovi radi njih samih, i to u anonimatu istine, ustanovljene, ali uvek nanovo podložne ustanovljavanju: garanciju im daje pripadnost jednom sistematskom jedinstvu, a nikako pozivanje na pojedinca koji ih je proizveo. Funkcija-autor se briše, a ime pronalazača samo služi da se teoremi, stavu, zanimljivom efektu, svojstvu, telu, skupu elemenata, patološkom sindromu da ime. Međutim, „književni“ diskursi odsad se prihvataju samo ako poseduju funkciju autor. Za svaki tekst poezije ili fikcije pitaće se otkud dolazi, ko ga je napisao, kada, u kakvim uslovima, polazeći od kog projekta. Smisao koji mu se pripisuje, status i vrednost koje mu se priznaju zavise od načina na koji se na ova pitanja odgovara. I, ako posle nekog slučaja, po eksplicitnoj volji autora ono ostaje anonimno – počinje igra traženja autora. Mi ne podnosimo književnu anonimnost: mi je prihvatamo samo kao zagonetku. Danas je za književna dela veoma važna funkcija autora. (U svemu tome svakako treba naći nijanse: od pre izvesnog vremena kritika je počela da tretira dela prema njihovom žanru ili tipu, prema elementima koji se u njima javljaju, prema njihovim sopstvenim varijacijama oko jedne nepromenljive koja više nije individualni stvaralac. Isto tako, ako pozivanje na autora u matematici nije ništa više no način da se imenuju teoreme ili skupovi stavova, u biologiji i medicini naznaka ko je autor, kao i datum rada, imaju drugačiju ulogu: nije to samo označavanje izvora, već je i određena naznaka u vezi sa tehnikom i predmetima upotrebljenim u to vreme u eksperimentalnoj laboratoriji).

Imamo i treće svojstvo funkcije autora. Ono se ne formira spontano kao pripisivanje jednog načina mišljenja jednom pojedincu. Reč je o složenoj operaciji koju obavlja određeno razumno biće – autor. Ovom razumnom biću pokušavamo da damo realan status: to bi u pojedincu bila „duboka“ instanca, „stvaralačka moć“, projekat, izvorno mesto teksta. Međutim, ono što je u pojedincu označeno kao autor (ili ono što od pojedinca čini autora) samo je projekcija, izražena manje ili više psihologizujućim terminima, tretmana kome se tekstovi podvrgavaju, njihovog približavanja, osobina koje se uzimaju kao značajne, kontinuiteta koji im se priznaje, ili izuzimanja koja se praktikuju. Sve ove operacije variraju prema epohama i vrstama govora. „Filozof autor“ se ne stvara kao „pesnik“: i pisac romana u XVIII veku ne gradi se na isti način kao danas. Ipak, kroz vekove bi se moglo naći nešto nepromenljivo u pravilima stvaranja autora.

Čini mi se, na primer, da je način na koji je književna kritika u dužem vremenskom periodu definisala autora – ili pak izgradila formu-autor polazeći od postojećih tekstova i govora – u dobroj meri direktno izveden iz načina na koji je hrišćanska tradicija potvrdila (ili naprotiv odbacila) tekstove kojima je raspomagala. Drugim rečima, da bi u delu „ponovo našla“ autora, moderna kritika upotrebljava sheme vrlo bliske hrišćanskoj egzegezi, kada je ova htela da vrednost teksta dokaže svetošću autora. U delu *De viris illustribus*⁷ sveti Jeronim objašnjava da homonimija nije dovoljna da se na legitiman način identifikuju autori mnogih dela: razni pojedinci su mogli nositi isto ime, ili je neko mogao da zloupotrebi tuđe ime. Kao individualno obeležje, ime nije dovoljno kada se obraćamo tekstualnoj tradiciji. Kako, dakle, pripisati više diskursa jednom istom autoru? Kako upotrebiti funkciju-autor da bismo saznali da li se radi o jednom ili više pojedinaca? Sveti Jeronim

⁷ Sveti Jeronim: *De viris illustribus (O slavnim ljudima)*, Paris, 1878, t. III, str. 270–338.

nudi četiri kriterija: ako je između više knjiga koje se pripisuju jednom autoru jedna lošija od drugih, treba je izbrisati sa spiska njegovih dela (tako se onda autor definiše kao određeni nivo vrednosti). Isto tako, ako su određeni tekstovi u protivrečnosti sa doktrinom drugih dela jednog autora (a autor definisan kao izvesno polje pojmovne ili teorijske koherencije), takođe treba isključiti dela napisana stilom, rečima i obrtima različitim od uobičajenog autorovog pera (autor kao stilsko jedinstvo); najzad, treba shvatiti kao interpolirane tekstove koji se odnose na događaje ili koji navode ličnosti nakon autorove smrti (u tom slučaju, autor je određeni istorijski trenutak, tačka susreta određenog broja događaja). Međutim, moderna književna kritika, čak i ako nema potrebu za određivanjem izvora (što je uobičajeno), autora samo u tom smislu definiše: autor je onaj činilac koji omogućuje da se objasni prisustvo izvesnih događaja u jednom delu, kao i njihove transformacije, deformacije, razne promene (kroz biografiju autora, određivanje njegove individualne perspektive, analizu društvene pripadnosti ili klasne pozicije objavljivanjem njegovog individualnog projekta). Autor je isto tako princip određenog jedinstva stila – a sve razlike se mogu svesti bar kroz principe razvoja, sazrevanja ili uticaja. Autor je još uvek faktor koji omogućuje da se prevaziđu protivrečnosti koje se u nekim tekstovima mogu pojaviti: tu svakako mora postojati – na određenom nivou njegove misli ili želje, svesnog ili nesvesnog – polazna tačka polazeći od koje se protivrečnosti razrešavaju, a inkompatibilni elementi vezuju jedni iza drugih, ili se okupljaju oko fundamentalne, izvorne protivrečnosti. Autor je konačno neko ognjište izraza koji se u više ili manje dovršenim oblicima ispoljava isto tako i istom vrednošću u delima, skicama, pismima, odlomcima, itd. Četiri kriterija autentičnosti prema svetom Jeronimu (kriterijima koji danas izgledaju *sasvim* nedovoljni) definišu četiri modaliteta prema kojima moderna kritika vlada funkcijom autor...

Međutim, funkcija autora odista nije samo čista i prosta rekonstrukcija iz druge ruke, koja polazi od datog teksta kao nepokretne materije. Tekst uvek u sebi nosi određen broj znakova koji upućuju na autora. Te znake gramatičari dobro poznaju: to su lične zamene, prilozima za vreme i mesto, konjugacija. Ali, treba primetiti da ovi elementi nisu isti u govorima koji su autorski i u onima koji to nisu. U ovim poslednjim, takvi „pokretači“ upućuju na stvarnog govornika i na prostorno-vremenske koordinatne njegovog govora (iako se neke izmene mogu desiti: kada na primer govore prebacimo u prvo lice). U prvima je, pak, njihova uloga složenija i promenljivija. Znamo da u jednom romanu koji se nudi kao pripovedačeva priča zamena u prvom licu, indikativ prezenta, znaci lokalizacije – nikad ne upućuju baš na pisca niti na trenutak u kome je pisao, ili na sam čin njegovog pisanja već na jedan alter ego čija distanca prema piscu može biti manja ili veća, čak može da varira i kroz samo delo. Bilo bi isto tako pogrešno tražiti autora u stvarnom piscu kao i u fiktivnom govorniku; funkcija-autor odvija se u tom cepanju, odvajanju i distanci. Možda bi se moglo reći da je upravo u tome jedinstveno svojstvo romanesknog ili poetskog govora; to je igra u kojoj učestvuju samo ovi „kvazi diskursi“. U stvari, svaki diskurs koji poseduje funkciju autora sadrži taj pluralitet ega. Ego koji govori u predgovoru jedne matematičke rasprave i naznačuje okolnosti njenog sastavljanja nije u svojoj poziciji ni u svome funkcionisanju identičan sa onim koji govori tokom jedne naučne demonstracije i pojavljuje se u obliku „Ja zaključujem“ ili „Ja pretpostavljam“: u jednom slučaju, „ja“ upućuje na pojedinca bez ikog zajedničkog sa drugim, koji je u određenom vremenu i na određenom mestu

obavio neki posao; u drugom, „ja“ označava plan i momenat demonstracije koje svaki pojedinac može zauzeti pod uslovom da prihvati isti sistem simbola, istu igru aksioma, isti spoj prethodnih demonstracija. Ali mogao bi se takođe u istoj raspravi otkriti i jedan treći ego: onaj koji govori da bi opisao smisao rada, teškoće na koje se naišlo, dobijene rezultate i probleme koji su još ostali; ovaj ego se nalazi u polju već postojećih kao i budućih matematičkih diskursa. Funkcija autora nije jednim, prvim egom osigurana nauštrb druga dva, koji bi onda bili samo njegovo fiktivno ponavljanje. Naprotiv, treba reći da je u takvim delima funkcija autora toliko značajna da ona omogućuje disperziju ta tri simultana ega.

Nema sumnje da bi analiza mogla prepoznati još neke karakteristične crte funkcije autora. Danas ću se ipak držati ovih četiri koje sam upravo naveo, jer mi se one čine i najvidljivijim i najznačajnijim. Moj zaključak bi izgledao ovako: funkcija autora je povezana sa pravnim i institucionalnim sistemom koji obuhvata, određuje, artikuliše univerzum diskursa: ona nije jednakog oblika, na isti način, u svim delima, epohama, formama civilizacije: ona nije definisana kroz spontano pripisivanje jednog diskursa njegovom stvaraocu, već nizom složenih i specifičnih operacija; ona jednostavno i čisto ne upućuje na neku stvarnu individuu, ona može biti mesto više ega u isto vreme, više pozicija subjekta koje više različitih klasa pojedinaca mogu zauzeti.

* * *

Ali, i sam primećujem da sam do sada svoju temu na neopravdan način ograničio. Sigurno bi trebalo reći šta je funkcija-autor u slikarstvu, muzici, tehnikama, itd. Čak i pod pretpostavkom da se držimo, kao što sam večeras hteo, sveta govora, ipak mislim da sam terminu „autor“ dao suviše usko značenje. Ograničio sam se na autora shvaćenog kao na autora teksta ili knjige ili dela, čije se stvaranje tom autoru može legitimno pripisati. Međutim, lako je videti da se u tom sistemu može biti autor više nego jedne knjige – jedne teorije, tradicije, discipline unutar koje će i drugi autori takođe imati svoje mesto. Jednom rečju, rekao bih da se ovi autori nalaze u „transdiskurzivnoj“ poziciji.

To je stalna pojava, sigurno isto toliko stara koliko i naša civilizacija. Homer i Aristotel, crkveni oci igrali su ovu ulogu; ali, i prvi matematičari, i oni koji su bili na izvoru hipokratske tradicije. Čini mi se međutim da su se tokom XIX veka u Evropi pojavili tipovi dosta posebnih autora koje ne bismo mogli pomešati ni sa „velikim“ književnim autorima, ni sa autorima religioznih kanonskih tekstova, ni sa osnivačima nauke. Nazovimo ih, na pomalo dvosmislen način, „osnivačima diskurziviteta“.

Tim autorima je posebno svojstveno to što oni nisu samo autori svojih dela, svojih knjiga. U tome su oni veoma različiti, na primer, od autora jednog romana koji je u osnovi samo i uvek autor sopstvenog dela. Frojd nije jednostavno samo autor *Traumdeutung* ili *Reči duha*,⁸ a Marks nije samo autor *Manifesta* i *Kapitala*:⁹ oni su zasnovali beskonačne mogućnosti diskursa.

⁸ Freud, S., *L'Interpretation des rêves (Tumačenja sna)*, orig. Beč, 1900, *Le mot d'Esprit et sa Relation a l'inconscient (Reč duha i njegov odnos prema podsvesnom)*, original Beč, 1905.

⁹ *Manifest Komunističke partije*, London, 1848; *Kapital, kritika političke ekonomije*, 1867–1894, Hamburg.

Lako je primetiti da autor romana nije samo autor sopstvenog teksta: ma kako bio „beznačajan“, on upravlja i uređuje nešto više. (Da uzmemo jednostavan primer: možemo reći da En Redklif nije samo napisala *Viđenja zamkova Pireneja* i određen broj drugih romana, već da je i utrla put za romane strave početkom XIX veka, i u toj meri njena funkcija-autor prevazilazi samo njeno delo.) Samo, čini mi se da se na ovu primedbu može odgovoriti: ono što omogućuju ovi osnivači diskurziviteta (uzimam za primer Marksa i Frojda, jer verujem da su oni istovremeno i prvi i najznačajniji) nešto je sasvim drugo od onog što može omogućiti jedan autor romana. Tekstovi En Redklif pružili su mogućnost za određen broj sličnosti i analogija, koje u njenom ličnom delu imaju svoj model ili princip. Ono sadrži neke karakteristične znake, likove, odnose, strukture koje su drugi mogli ponovo upotrebiti. Reći da je En Redklif bila osnivač romana strave na kraju krajeva znači reći: u romanu strave XIX veka naći će se, kao kod En Redklif, tema heroine uhvaćene u klopku vlastite nevinosti, tema tajnog zamka, ličnost mračnog, prokletog junaka, posvećenog cilju da svetu učini zlo koje je njemu učinjeno, itd. S druge strane, kada govorim o Marksu ili Frojdu kao „osnivačima diskurziviteta“, hoću da kažem da oni nisu samo omogućili određen broj analogija: oni su u istoj meri omogućili i neke razlike. Oni su otvorili prostor za nešto što je drugačije od njih samih, ali što ipak pripada onome što su oni zasnovali. Reći da je Frojd osnovao psihoanalizu ne znači prosto reći da se na koncept libida ili tehniku analize snova nailazi i kod Abrahama i Melani Klajn; to znači reći da je Frojd omogućio određen broj razlika u odnosu na svoje tekstove, svoje koncepte, hipoteze, koje sve proističu iz psihoanalitičkog metoda.

Mislim da iza toga odmah nailazimo na novu teškoću, ili bar novi problem; najzad, nije li to slučaj sa svakim osnivačem nauke, ili autorom koji u jednu nauku uvodi promenu za koju bi se moglo reći da je plodna? Galilej nije samo omogućio one koji su posle njega ponavljali zakone koje je on formulisao, on je omogućio i stavove sasvim različite od onog što je on sam kazao. Ako je Kivije osnivač biologije ili Sosir lingvistike – nije to stoga što su ih drugi podražavali, ili zato što su tu i tamo preuzimali od njih koncept organizma ili znaka – već stoga što je Kivije u određenoj meri omogućio teoriju evolucije koja je bukvalno suprotna njegovom fiksizmu: a Sosir je omogućio generativnu gramatiku koja je sasvim različita od njegovih strukturalnih analiza. Izgleda dakle da je uspostavljanje diskurzivnosti, u svakom slučaju na prvi pogled, istog tipa kao i zasnivanje bilo kog naučnog pristupa. Ipak, mislim da postoji razlika, i to primetna. Kada je reč o jednom takvom pristupu, njen osnivački akt uključuje buduće transformacije: u neku ruku, on je deo skupa modifikacija koje on sam omogućuje. Svakako, ovakva pripadnost može uzeti razne oblike. Akt zasnivanja jedne nauke može se pojaviti, tokom transformacija koje su nastale, samo kao jedan poseban slučaj mnogo opštijeg skupa koji se onda otkriva. On se takođe može pojaviti kao umrljan intuicijom i empirijom; onda ga treba ponovo formalizovati i učiniti od njega predmet dodatnih teorijskih operacija koje ga čvršće zasnivaju, itd. Najzad, on se može pojaviti i kao prenegljena generalizacija koju treba ograničiti i čiji prostor validnosti treba jasno zacrtati. Drugačije rečeno, akt zasnivanja naučnosti može uvek biti ponovo uveden unutar mašinerije transformacija koje iz njega proističu.

Ja, međutim, verujem da je uspostavljanje jednog diskurziviteta heterogeno u odnosu na njegove kasnije transformacije. Proširiti jedan tip diskursa poput psihoanalize takve

kakvu je ustanovio Frojd ne znači dati joj formalnu opštost koju ona u svojim počecima ne bi prihvatila, to jednostavno znači otvoriti joj određeni broj mogućih primena. Ograničiti je, u stvari, znači pokušati izolovati u njenom početnom aktu izvestan broj, eventualno manji broj stavova i iskaza kojima se jedinama priznaje fundamentalna vrednost i u odnosu na koje se neki pojmovi i teorije koje je Frojd prihvatio mogu smatrati izvedenim, drugorazrednim i priručnim. Najzad, u delu onih koji imaju ulogu osnivača, neki stavovi se ne shvataju kao lažni: kada se ovakav akt ustanovljavanja pokuša da shvati, dovoljno je da se na stranu stave iskazi koji se ne tiču predmeta direktno – bilo da se shvate kao nebitni ili „preistorijski“, potekli iz druge vrste diskursa. Drugim rečima, za razliku od osnivanja jedne nauke, diskurzivno uspostavljanje nije deo ovih naknadnih transformacija, ono u svakom slučaju ostaje u pozadini, povučeno. Sledi da se teorijska vrednost jednog stava određuje u odnosu na delo njegovih osnivača – dok kod Galileja ili Njutna stvar drugačije izgleda: oni su mogli da napreduju samo ukoliko je unutrašnja struktura i normativnost fizike i kosmologije bila u skladu sa onim što su oni tvrdili. Govoreći na vrlo shematičan način: delo ovih osnivača se ne smešta u odnosu na vreme i prostor koji ono opisuje – već se nauka i diskurs odnose prema njihovom delu kao prema svojim prvim koordinatama.

Ovo podrazumeva da se kao neizbežna nužnost u ovakvim diskursima nailazi na zahtev za „povratak na početak“. (A ovde, pak, treba napraviti razliku između ovih „povrataka na...“, fenomena „ponovnog otkrića“ „reaktualizacije“ koji se u nauci često dešavaju.) Kao „ponovno otkriće“ ja shvatam efekte analogije ili izomorfizma koji, polazeći od aktuelnih oblika znanja, vraćaju kao prepoznatljivu figuru koja je bila zamagljena ili koja je iščezla. Rekao bih, na primer, da je Čomski, u svojoj knjizi o kartezijanskoj gramatici,¹⁰ ponovo otkrio figuru, varijantu spoznaje koja *ide* od Kordemoja do Humbolta: pravo rečeno, ona se može stvoriti samo polazeći od generativne gramatike, jer ova poslednja sadrži zakon njenog konstituisanja; reč je o retrospektivnom kodiranju istorijskog pogleda. A ja kao „reaktualizaciju“ shvatam nešto sasvim drugo: ponovno uvođenje jednog govora u domen uopštavanja, primene ili transformacije koji je za njega nov. Istorija matematike puna je takvih fenomena (upućujem ovde na istraživanje Mišela Sera posvećeno matematičkim anamnezama).

A šta treba shvatiti kao „povratak na“? Mislim da se tako može označiti jedan pokret koji je po sebi specifičan i koji karakteriše diskurzivnost. Da bi, naime, bilo povratka mora prvo postojati zaborav, i to ne slučajni, ne iz nekog nerazumevanja, već suštinski, unutar-nji zaborav. Sam akt uspostavljanja je takav u svojoj suštini da on ne može biti zaboravljen. Ono što ga ispoljava i iz njega proističe je ono što u isto vreme uspostavlja razmak, i što ga prurušava. Potrebno je da taj ne-slučajni zaborav bude unesen u precizne operacije, da bi se mogao postaviti, analizirati i svesti samim povratkom na taj akt uspostavljanja. Katanac zaborava nije dodat spolja, on je deo diskursa o kome je reč, on tom diskursu daje zakonitost; tako zaboravljeno diskurzivno uspostavljanje istovremeno je razlog postojanja i brave i ključa kojim se može ona otvoriti, tako da i zaborav i sprečavanje samog povratka mogu biti razrešeni samo povratkom. Uz to, ovaj povratak se obraća onom što

¹⁰ Chomsky, N. *Cartesian Linguistics, A Chapter in the History of Rationalist Thought*, Harper and Row 1966 (prev. na francuski 1969).

je prisutno u tekstu; tačnije, vraćamo se na sam tekst, na njegovu ogoljenost, a ipak, istovremeno, vraćamo se i na ono što je zabeleženo u rupi, odsustvu, u praznini u tekstu. Vraćamo se na određenu prazninu koju je zaborav izbegao ili prerusio, koju je pokrio lažnom ili lošom punoćom, a povratak tu prazninu i taj nedostatak treba da otkrije: otud neprestana igra koja je karakteristična za ove povratke na uspostavu diskursa – igra koja se sastoji u tome da se sa jedne strane kaže: to je tu bilo, trebalo je samo pročitati, to se tu nalazi, bilo je potrebno biti zatvorenih očiju i ušiju da se ono ne vidi i ne čuje; ne, ono nije u ovoj ili onoj reči, nijedna vidljiva reč ne kaže šta je sad u pitanju, više se radi o onome što je kroz reči rečeno, u njihovom prostoru i distanci koja ih deli. Naravno, iz toga sledi da ovaj povratak, kao deo samog diskursa, ne prestaje da se menja, da povratak na tekstove nije istorijska dopuna koja će se dodati samom diskursu i koja će ga ponoviti uz ukras koji, konačno, nije bitan; on je stvaran i nužan rad preobražaja same diskurzivnosti. Preispitivanje Galilejevog teksta može dobrim delom promeniti znanje koje o istoriji mehanike imamo, ali ne može promeniti samu mehaniku. Preispitivanje Frojdovih tekstova, opet, menja samu psihoanalizu, kao što i preispitavanje Marksovih menja marksizam. (Međutim, da bi se ovaj povratak opisao, treba dodati i poslednje svojstvo: on se dešava kao neka vrsta zagonetnog sklapanja dela i autora.) U stvari, kao tekst autora, ovog ovde autora, tekst dobija tu vrednost uspostavljanja, a zato što je to tekst tog autora, treba se na njega vratiti. Nema nikakve mogućnosti da pronalaženje Njutnovog ili Kantorovog teksta promeni klasičnu kosmologiju ili teoriju skupova, takvih kakve su one bile razrađene – a uz to ova eks-humacija može izmeniti istorijsku spoznaju koju o njihovoj genezi imamo. S druge strane, obelodanjanje teksta kao što je to Frojdova *Skica*¹¹ – u meri u kojoj je to Frojdov tekst – uvek izlaže opasnosti ne samo izmenu istorijskog znanja o psihoanalizi, već i promenu njenog teorijskog polja kroz promenu mesta akcentuacije i centra gravitacije. (Takvim povracima koji čine deo njihovog stvarnog postupka diskursi o kojima govorim imaju u odnosu na svog „fundamentalnog“ autora odnos koji nije jednak onom koji bilo koji tekst ima sa svojim neposrednim autorom.)

Ovo što sam upravo u kratkim crtama izložio povodom „diskurzivnih postavki“, jeste, naravno, vrlo shematično. Posebno, suprotstavljanje kojim sam pokušao da sledim jedno takvo uspostavljanje i naučno zasnivanje. Možda nije uvek ni lako odlučiti da li imamo posla sa ovim ili onim – a ništa ni ne dokazuje da ove dve procedure ne isključuju jedna drugu. Poveo sam ovu diskusiju samo u jednom cilju: da pokažem da je ta funkcija-autor već dovoljno složena kada pokušamo da je shvatimo na nivou jedne knjige ili niza tekstova koji imaju određeni potpis; ona je puna novih određenja kada pokušamo da je analiziramo u širim celinama – grupe dela, čitavih disciplina.

(Veoma žalim što za raspravu koja će sada uslediti nisam mogao da vam ponudim neki pozitivan stav: u najboljem slučaju, moguće smernice za rad, puteve analize. Ali sam barem dužan da vam kažem razloge zbog kojih ovoj temi pridajem toliko značaja.)

Ako bi se razvila, ovakva analiza bi omogućila uvođenje u jednu tipologiju diskursa. Čini mi se, u stvari, bar na prvi pogled, da takva tipologija ne bi mogla da se napravi pola-

¹¹ Freud, S., *Entwurf einer Psychologie*, 1895.

zeći samo od gramatičkih karakteristika govora, njihovih formalnih struktura, ili čak njihovih predmeta: postoje bez sumnje čisto diskurzivna svojstva ili relacije (nesvodive na pravila gramatike ili logike kao na zakone predmeta), i preko njih se mogu razlikovati velike diskurzivne kategorije. Odnos (ili ne-odnos) prema njihovom autoru, kao i različiti oblici ovog odnosa, i to na dosta vidljiv način, jesu jedno od ovih diskurzivnih svojstava.

S druge strane, verujem da bi se tu mogao naći uvod u istorijsku analizu diskursa. Možda je vreme da se oni prouče, ne samo u njihovoj izražajnoj vrednosti ili u njihovim formalnim transformacijama, već i u modalitetima njihove egzistencije: načini opticaja, vrednovanja, pripisivanja, prisvajanja govora u svakoj kulturi variraju i unutar svake od njih se menjaju; način na koji se ti govori određuju prema društvenim odnosima otkriva se čini mi se direktnije u igri funkcija-autor i njenim modifikacijama nego u temama ili pojmovima koje upotrebljavaju.

Možemo li, polazeći isto tako od analiza ovog tipa, preispitati preimućstva subjekta? Ja svakako znam da smo, počivjući ovu internu i arhitektonsku analizu jednog dela (bilo da se radi o književnom tekstu, filozofskom sistemu ili naučnom delu) i stavljajući u zagrade biografske i psihološke reference, već postavili pitanje apsolutnog karaktera i osnivačke uloge subjekta.

Možda bi se tu trebalo malo zaustaviti – ne samo da bi se obnovila tema izvornog subjekta, već i da bi se shvatile tačke spajanja, modusi funkcionisanja i zavisnosti subjekta. Reč je o tome da se tradicionalni problem obrne. Ne postavljati više pitanje: kako se sloboda jednog subjekta može uključiti u gustoću stvari i dati im smisao, kako ona može iznutra da oživi pravila jezika i da tako obelodani poglede koji su mu svojstveni? Treba pre svega postavljati sledeća pitanja: kako, u kojim uslovima i u kojim oblicima nešto kao subjekt može da se pojavi u poretku diskursa? Koje mesto on može da zauzme u svakom tipu govora, koje funkcije da vrši, poštujući koja pravila? Reč je ukratko o tome da se subjektu (ili njegovoj zameni) oduzme uloga izvorne osnove, i da se on analizira kao promenljiva i složena funkcija govora, (autor, ili ono što sam pokušao da opišem kao funkciju-autor) bez sumnje je samo jedna od specifikacija funkcije-subjekta. Da li je ta specifikacija nužna, ili samo moguća? Gledajući na promene koje su se u istoriji dešavale, ne izgleda neophodno, daleko od toga, da funkcija-autor ostane konstantna u svom obliku, složenosti, čak u svojoj egzistenciji. Može se zamisliti kultura u kojoj bi diskursi cirkulisali i bili prihvaćeni, a da funkcija-autor uopšte ne postoji). Svi ti diskursi, bilo kakav da je njihov status, oblik, vrednost, bilo kakvom tretmanu da ih podvrgnemo, odvijali bi se u anonimnosti mrmljanja. Ne bi se više čula dugo ponavljana pitanja: „Ko je stvarno govorio? Da li baš on i niko drugi? Sa kakvom autentičnošću i originalnošću? I šta je on najdublje u svom govoru izrazio?“ Čula bi se i druga pitanja, poput sledećih: „Koji su modusi postojanja ovog diskursa? Odakle je on potekao, kako može da cirkuliše, ko ga može usvojiti? Kakva su tu mesta napravljena za moguće subjekte? Ko može da ispuni ove razne funkcije subjekta“?

A iza svih ovih pitanja samo bi se čula ravnodušna buka: „Nije važno ko govori“.

(S francuskog prevela **Eleonora Prohić**)